

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК:

1. Статистический отчет: Рабочая сила Республики Молдова. Занятость и безработица в 2016. Кишинев, изд. НБС, 2017. 165 с.
2. Статистичний збірник: Економічна активність населення у 2016 році. Розділ 1. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 29 с.
3. Statistica teritorială 2016. Chişinău, ed. BNS, 2017. 168 с.
4. Статистичний збірник: Регіони України, 2017. Частина I. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 317 с.
5. Статистичний збірник: Регіони України, 2017. Частина II. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 681 с.
6. URL: www.statistica.md.
7. URL: www.ukrstat.gov.ua.
8. URL: <https://www.weforum.org/reports>.

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: БЮДЖЕТНИЙ ТА ФІСКАЛЬНИЙ АСПЕКТИ
ECONOMIC SECURITY: BUDGET AND FISCAL ASPECTS**

У статті зазначається, що державне регулювання економіки передбачає систематичний моніторинг політичних, соціально-економічних та технологічних процесів на глобальному та національному рівнях. Авторами вказується, що ідентифікація потенційних загроз у результаті моніторингу тенденцій у ключових сферах економіки країни дає змогу розробити комплекс заходів протидії або мінімізації негативного впливу. Розрахунки вказують на наявність функціональної залежності між рівнем економічної безпеки та фіскальними й бюджетними показниками. В умовах зростання від'ємного сальдо торговельного балансу фінансування дефіциту державного бюджету відбувалося за рахунок державних запозичень та грошової емісії. Результати дослідження засвідчують зростання протягом 2011–2016 рр. загального рівня податкового навантаження на 1,9 відсоткових пункти.

Ключові слова: економічна безпека, бюджет, державний борг, фіскальна система, ефективність.

В статье отмечается, что государственное регулирование экономики предусматривает систематический мониторинг политических, социально-экономических и технологических процессов на глобальном и национальном уровнях. Авторами указывается, что идентификация потенциальных угроз в результате мониторинга тенденций в ключевых сферах экономики страны позволяет разработать комплекс мер

противодействия или минимизации негативного воздействия. Расчеты указывают на наличие функциональной зависимости между уровнем экономической безопасности и фискальными, бюджетными показателями. В условиях роста отрицательного сальдо торгового баланса финансирование дефицита государственного бюджета происходило за счет государственных заимствований и денежной эмиссии. Результаты исследования свидетельствуют о росте в течение 2011–2016 гг. общего уровня налоговой нагрузки на 1,9 процентных пункта.

Ключевые слова: экономическая безопасность, бюджет, государственный долг, фискальная система, эффективность.

The article states that state regulation of the economy envisages systematic monitoring of political, socio-economic and technological processes at the global and national levels. The authors state that identifying potential threats as a result of monitoring trends in key areas of the country's economy allows us to develop a set of measures to counteract or minimize the negative impacts. Our calculations indicate the existence of a functional relationship between the level of economic security and fiscal, budgetary indicators. In the conditions of growing negative balance of trade balance, financing of the state budget deficit occurred due to the state borrowing and the monetary issue. The results of the survey show an increase in the general tax burden by 1.9 percentage points during 2011-2016.

Key words: economic security, budget, public debt, fiscal system, efficiency.

УДК 338.246

Курмасв П.Ю.

д.е.н., професор кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки
Уманський державний педагогічний
університет
імені Павла Тичини

Павліщій Д.О.

к.е.н.

уряд гміни Громадка (Польща)

Постановка проблеми. Державне регулювання економіки передбачає систематичний моніторинг політичних, соціально-економічних та технологічних процесів на глобальному та національному рівнях. Це зумовлено тим, що їх перебіг може суттєво впливати на темпи реалізації заходів відповідної державної політики, визначати вектор розвитку країни у цілому. Тобто у цьому контексті йдеться про здатність/спроможність державного апарату забезпечувати виконання загальнодержавних функцій, особливо в період кризи або несприятливої кон'юнктури. Ідентифікація потен-

ційних загроз у результаті моніторингу тенденцій у ключових сферах економіки країни дає змогу своєчасно розробити комплекс заходів протидії або мінімізації негативного впливу. Вищезазначене й зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню різних аспектів економічної безпеки приділена увага багатьох учених. Так, наприклад, у ґрунтовній праці Д. Болдвіна [1] розглянуто концептуальні основи національної безпеки, у тому числі в розрізі складників, узагальнено різні наукові підходи до її забезпечення. Вплив сучасних

загальносвітових тенденцій, зокрема глобалізації, на стан економічної безпеки висвітлено у науковій праці М. Келера [2].

Достатньо цікавими в контексті розроблення практичних заходів із забезпечення економічної безпеки є результати розвідок колективу авторів щодо залежності темпу зростання валового внутрішнього продукту і параметрів співвідношення державного боргу та бюджетного дефіциту до ВВП [3].

Також доцільно згадати результати досліджень М. Єрмошенка [4].

Водночас потребують додаткового дослідження питання визначення ступеня впливу бюджетних та фіскальних показників на рівень економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій динаміки бюджетних та фіскальних показників у контексті забезпечення економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека являє собою динамічну, складну, поліструктурну систему, важливими елементами якої є бюджетна та фіскальна. Проведені нами розрахунки вказують на наявність функціональної залежності між рівнем економічної безпеки та фіскальними й бюджетними показниками.

Протягом 2013–2017 рр. доходи державного бюджету зросли на 233,8% (табл. 1). Упродовж 2015–2016 рр. та частково у 2017 р. збільшення дохідної частини державного бюджету було зумовлене інфляційно-девальваційними процесами й зростанням рівня податкового навантаження.

Перевищення видаткової частини бюджету над дохідною внаслідок високої частки видатків соці-

ального спрямування (фінансування Пенсійного фонду), зниження рівня економічної активності, необхідності докапіталізації НАК «Нафтогаз України», Фонду гарантування вкладів фізичних осіб сприяли збереженню у 2017 р. неоптимального рівня дефіциту.

В умовах зростання від'ємного сальдо торговельного балансу фінансування дефіциту державного бюджету відбувалося за рахунок державних запозичень та грошової емісії.

Проте у цілому інтерпретація вищенаведених даних указує на задовільний рівень забезпечення бюджетної безпеки в 2017 р.

Водночас доцільно, на нашу думку, проаналізувати стан бюджетного складника економічної безпеки в розрізі фіскальних та боргових чинників.

Так, протягом 2016–2017 рр. зростання дохідної частини державного бюджету відбулося значною мірою у результаті зростання ставок (екологічний податок, єдиний податок, акцизний податок, рентна плата) [7, с. 286] та розширення бази оподаткування (зокрема, рентної плати, акцизного податку, скасування спецрежиму ПДВ для сільгоспвиробників).

Аналіз структури податкових надходжень та динаміки адміністрування основних податків протягом 2013–2017 рр. засвідчив наявність таких тенденцій.

Достатньо високими темпами приросту характеризувалися надходження від сплати акцизного податку (306,7%) та рентних платежів (224,3%). Проте якщо в структурі надходжень частка рентних платежів залишалася фактично незмінною (табл. 2), то питома вага акцизного податку зросла на 3,2 в. п. за рахунок надходжень від збільшення специфічної та адвалорної ставок.

Таблиця 1

Динаміка основних показників державного бюджету України

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи, млн. грн.	339226,9	357084,2	534694,8	616283,2	793265
Видатки, млн. грн.	403456,1	430217,8	576911,4	684883,7	839243,7
Кредитування, млн. грн.	477,5	4 919,3	2 950,9	1 661,6	1870,9
Дефіцит, млн. грн.	-64706,7	-78052,8	-45167,5	-70262,1	-47849,6
Дефіцит у відсотках до ВВП, %	4,45	4,9	2,3	2,9	1,6

Джерело: складено за [5, с. 11; 6]

Таблиця 2

Структура податкових надходжень державного бюджету України

Податки	2013	2014	2015	2016	2017
ПДФО	2,2	3,5	8,4	9,7	9,5
Податок на прибуток	16	11,2	6,5	8,8	8,4
Податок на додану вартість	37,8	38,9	33,3	38,2	36,9
Акцизний податок	10,4	12,6	11,7	14,5	13,6
Рентна плата	5,8	7,0	6,9	6,4	5,5

Джерело: складено за [10; 11, с. 146]

Збільшення питомої ваги податку на доходи фізичних осіб на 7,3 в. п. зумовлене високим темпом його зростання до бюджетів (991,8%), а це, своєю чергою, – зростанням номінальної та мінімальної заробітної плати, посиленням дисципліни щодо адміністрування та іншими факторами. Збільшення надходжень від ПДВ у вартісному вираженні відбулося за всіма його складниками: з вироблених в Україні товарів та із увезених. Водночас частка даного податку в структурі податкових надходжень зменшилася на 0,9 в. п.

Протягом зазначеного періоду найменший темп приросту був у податку на прибуток (23,2%). Питома вага даного податку зменшилася на 7,6 в. п., що у цілому свідчить про зниження рівня прибутковості національної економіки та використання схем мінімізації оподаткування.

Для визначення сукупного впливу податків на функціонування національної економіки в контексті забезпечення оптимального рівня економічної безпеки ми пропонуємо використовувати показник податкового навантаження.

Розглядаючи дані, наведені в табл. 3, варто вказати на той факт, що протягом аналізованого періоду податкове навантаження на фонд оплати праці та на виробництво зростало і на кінець 2016 р. досягло максимуму, відповідно 38,58% (приріст +14,35 в. п.) і 11,66% (приріст +0,51 в. п.). Найвищий рівень податкового навантаження на прибуток підприємств був зафіксований на кінець 2013 р. – 23,45%, а найнижчий – на кінець 2015 р. – 8,22%. Дані табл. 3 засвідчують зростання протягом 2011–2016 рр. загального рівня податкового навантаження на 1,9 в. п.

Динаміка вищеописаних показників негативно впливає на рівень економічної безпеки, створюючи передумови для використання інструментарію механізму оптимізації податків.

Серед інших проявів деструктивного впливу фіскальних чинників доцільно виділити:

- зростання ризиків неконтрольованого відтоку капіталу з України та дестабілізацію національної фінансової системи [7, с. 269];
- збільшення обсягів тіньового сектору економіки [9];
- зростання рівня організованої економічної злочинності;

– деіндустріалізацію, що, зокрема, супроводжується поширенням уразливої зайнятості.

Стан боргової безпеки тісно пов'язаний із бюджетною, суттєво впливає на ефективність функціонування національної економіки.

На кінець 2017 р. співвідношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП становило 71,8%, збільшившись порівняно з 2013 р. на 35,1 в. п. (рис. 1).

Зазначене, достатньо загрозове щодо економічної безпеки, співвідношення боргу та ВВП негативно впливає на динаміку рівня ділових очікувань і, відповідно, на загальний рівень підприємницького середовища.

У 2015 р. була проведена реструктуризація боргових зобов'язань, яка передбачала:

- списання 20% номінальної вартості боргу, що загалом становить 3,6 млрд. дол. США;
- продовження терміну обігу облігацій та виплат за ними до 2019–2027 рр.;
- емісію державних деривативів, виплата за якими прив'язуються до індексу приросту реального ВВП упродовж 2021–2040 рр.

У [16] проаналізовано зазначену програму реструктуризації державного боргу. На нашу думку, проведена реструктуризація переважно відповідає короткостроковим цілям економічної політики, натомість її ефективність у довгостроковій перспективі поки що складно оцінити.

Короткостроковий ефект реструктуризації полягає у такому. Частка видатків на обслуговування боргу в загальному обсязі видатків державного бюджету зменшилася з 16,5% у січні-вересні 2016 р. до 15,6% у січні-вересні 2017 р. Скоротилася також частка платежів за державним боргом у витратах бюджету з 28,2% до 27,3%. Щодо ВВП, то обсяг платежів за державним боргом знаходився на сталому рівні – 9,7% [17].

Разом із тим доцільно погодитися, що індикатор відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету перебуває у небезпечній зоні [8]. Він є суттєвим чинником, що тривалий час породжує проблеми у сфері державних фінансів і здійснює вплив на економічну безпеку [8].

Узагальнення та аналіз методичного забезпечення розрахунку рівня економічної безпеки,

Таблиця 3

Динаміка рівня податкового навантаження

Найменування показника	Значення показника за роками					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Податкове навантаження на фонд оплати праці, %	24,23	23,29	24,45	26,90	32,06	38,58
Податкове навантаження на виробництво, %	11,15	11,00	9,60	10,05	10,56	11,66
Податкове навантаження на прибуток підприємств, %	20,20	20,07	23,45	12,02	8,22	11,49
Загальний рівень податкового навантаження, %	25,4	25,6	24,1	23,1	25,5	27,3

Джерело: розраховано на основі [12, с. 33; 13, с. 37]

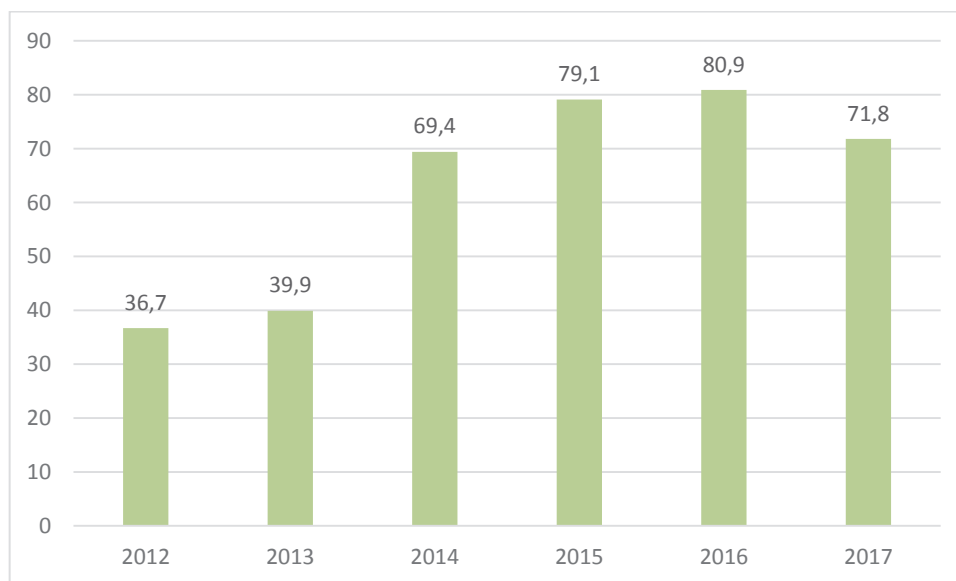

Рис. 1. Державний та гарантований державою борг, у відсотках до ВВП

Джерело: складено за [14]

зокрема її боргового складника, дав змогу сформулювати пропозиції щодо її доповнення.

Так, для кількісного вираження показника боргової безпеки нині широко використовуються такі індикатори [18]:

- відношення обсягу державного та гарантованого державного боргу до ВВП, %;
- середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %;
- відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %;
- відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %;
- індекс «EMBI+Україна».

Ми вважаємо за доцільне доповнити вищезазначений перелік показниками:

- відношення обсягу державного і гарантованого державного боргу до обсягу реалізованої продукції в розрахунку на одного зайнятого;
- відношення суми сукупних платежів з обслуговування державного і гарантованого державного боргу до валової доданої вартості.

Запропоновані показники дають змогу більш повно враховувати в процесі управління борговою безпекою виробничо-збутовий потенціал національного господарського комплексу та ефективність його реалізації.

Висновки з проведеного дослідження. Результати дослідження засвідчили, що динаміка основних бюджетних та фіскальних показників, які визначають рівень економічної безпеки України, характеризуються достатньо високим ступенем волатильності.

У цілому вищезазначене вказує на все ще недостатню стійкість державних фінансів та, як наслідок, загрози економічній безпеці [8].

На нашу думку, особливої уваги потребує лібералізація фіскальної політики та підвищення ефективності управління державним боргом. У цьому контексті доцільно погодитися з авторами [19] щодо важливості забезпечення ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами в контексті об'єктивного моніторингу та присвоєння суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням.

Перспективами подальших досліджень можуть стати наукові розвідки, присвячені вивченню взаємозв'язку рівня економічної безпеки та ступеня сприятливості підприємницького середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Baldwin D. The Concept of Security. Review of International Studies. 1997. № 23. С. 5–26
2. Kahler M. Economic security in an era of globalization: definition and provision. The Pacific Review. 2006. № 17. С. 485–502.
3. Checherita-Westphal C., Rother P. The impact of high and growing government debt on economic growth: an empirical investigation for the euro area. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/153671/1/ecbwp1237.pdf>.
4. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека. Віче. 1998. № 11. С. 61–73.
5. Бюджет України за 2016 рік. К.: МФУ, 2017. 316 с.
6. Показники виконання бюджету України 2016/2017 рік. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/pokaznyky-vykonannia-biudzhetu-ukrainy--rik?category=bjudzhet&subcategory=bjudzhet-potochnogo-roku>.
7. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України

«Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К. : НІСД, 2016. 688 с.

8. Корень Н.В. Аналіз та оцінка бюджетних ризиків в контексті підвищення рівня фінансової безпеки держави. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2481/>.

9. Курмаєв П.Ю. Основні елементи державної політики рестрикції тінювих економічних відносин в Україні. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2014. Вип. 9. С. 226–231.

10. Звіт про виконання державного бюджету України за 2017 рік. URL: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Бюджет-2017%20презентація.pdf>.

11. Бюджет України за 2014 рік. К.: МФУ, 2015. 308 с.

12. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II)», USAID. К., 2017. 92 с.

13. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 рік / І.Ф. Щербина, В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. К., 2011. 96 с.

14. Відношення боргу до ВВП. URL: [https://www.minfin.gov.ua/news/view/spivvidnoshennia-](https://www.minfin.gov.ua/news/view/spivvidnoshennia-derzhavnoho-i-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-dovvp-zmenshylosia-z-u-do-u-rotsi?category=borg&subcategory=borhova-statystyka)

[derzhavnoho-i-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-dovvp-zmenshylosia-z-u-do-u-rotsi?category=borg&subcategory=borhova-statystyka](https://www.minfin.gov.ua/news/view/spivvidnoshennia-derzhavnoho-i-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-dovvp-zmenshylosia-z-u-do-u-rotsi?category=borg&subcategory=borhova-statystyka).

15. Курмаєв П.Ю. Теоретичні аспекти управління соціально-економічним розвитком регіону. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 4. С. 154–155.

16. Онишко С.В. Роль державних цінних паперів у реструктуризації боргових зобов'язань України. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 4(2). С. 65–69.

17. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-вересень 2017 року / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II)», USAID. К., 2017. 86 с.

18. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277.

19. Легкоступ І.І., Євчук Х.В. Державний борг України в сучасних економічних умовах: проблеми та перспективи управління. Науковий вісник Чернівецького національного університету. Економіка. 2016. Вип. 773–774. С. 137–141.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

INLAND WATER TRANSPORT ROLE IN NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

УДК 656.61:338.1(477)

Москвіченко І.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри «Менеджмент і маркетинг»
Одеський національний морський університет

Стаднік В.Г.

старший викладач кафедри
«Менеджмент і маркетинг»
Одеський національний морський університет

У статті розглянуто роль внутрішнього водного транспорту у національному господарстві України, визначено ресурсний потенціал річкового транспорту України, виявлено пріоритетні напрями його розвитку та розглянуто пропозиції щодо шляхів вирішення поставлених проблем.

Ключові слова: внутрішній водний транспорт, ресурсний потенціал, річкова логістика, конкурентоздатність, тарифи, портіві збори.

В статье рассмотрена роль внутреннего водного транспорта в национальном хозяйстве Украины, определен ресурсный потенциал речного транспорта Украины, выявлены приоритетные направления его

развития и рассмотрены предложения относительно путей решения поставленных проблем.

Ключевые слова: внутренний водный транспорт, ресурсный потенциал, речная логистика, конкурентоспособность, тарифы, портовые сборы.

The article considers the role of inland water transport in national economy of Ukraine, determined the resource potential of river transport of Ukraine, identified priority directions of its development and considered suggestions regarding ways of solving problems.

Key words: inland water transport, resource potential, river logistics, competitiveness, tariffs, port charges.

Постановка проблеми. Внутрішній водний транспорт є одним із шести видів транспорту, які офіційно визнано світовим співтовариством як стійкі та надійні системи, призначені для переміщення пасажирів і вантажів. Внутрішній водний транспорт має багато об'єктивних переваг. Такими можна визначити високу енергоефективність, скорочення логістичних витрат відносно інших видів транспорту, екологічність, можливість перевезень великогабаритних і довгомірних вантажів на великі відстані, а також можливість

завантаження і вивантаження вантажів на необладнаному березі і т. д.

У сучасних умовах необхідно вирішувати стратегічні завдання щодо нарощування обсягів водних перевезень, що є неможливим без розбудови сучасної та ефективною річковою транспортною інфраструктури та її логістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми цього напряму досліджень розглядаються у працях М. Харченко, Є. Ключової, Н. Гуржія, Н. Пахаревої. Взаємозв'язок різ-